

સંગીત મંગલ ખિંદુ.

—૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩૩—

—લેખક.—

મંગલદાસ દામોદરદાસ શાહ.

‘અભાણી’ સ્તવન ‘ના લેખક.

મં આંબલીઆરા (ગુજરાત.)

પ્રકાશક.

મંગલદાસ દામોદરદાસ શાહ.

મું ખરવાઇ.—પા. અદલાપુર.

સવત ૧૯૭૪

સને ૧૯૧૭

આવૃત્તિ ૧ લી.

પ્રત ૫૦૦

ધી ગુજરાત પ્રીન્ટિંગ પ્રેસમા શાહ સોમાલાલ મંગલદાસે છાપ્યું
પાંચકુવા—અમદાવાદ.

મૂલ્ય રૂ. ૦—૪—૦.

સુચના.

કોઇ પણ ખાખતનો ખુલાસો અગર ચોપડી મંગાવવા વિષે લેખકને લખ્યું હશે. તો તે ખાખતો જવાબ તુરત લેખક તરફથી કરવામાં આવશે ને કદાપી જવાબ ના મળે તો એમ ધારવું કે લેખકની ગેર હાજરી છે તો તે ખાખત (શા. સોમચંદ જીવાદાસ મું નેરલ તાં કરજત)ના સરનામે ફરીથી લખવું. તો માગેલો ખુલાસો યોગ્ય રીતે આપવામાં આવશે.

લીં
લેખક.

અગાઉથી બ્રાહ્મક કરનાર.

શા. સોમચંદ જીવાદાસ	સીણોલ.
શા. છોટાલાલ જગનલાલ	સોનાસણ.
શા. મંગલદાસ લલ્લુભાઇ	સીણોલ.
શા. આચ્છવલાલ તારાચંદ	આંખલીઆરા

આ પુસ્તકના અગાઉ બ્રાહ્મકો કરવા તમોએ જે મારા પ્રત્યે લાગણી દરસાવી પરિશ્રમ લીધો છે જેથી આ કેકાણે તમારો આભાર માની તમારું મુઆરક નામ દાખલ કરી કૃતાર્થ થાઉં છું.

લીં તમારો સ્નેહી મિત્ર (મંગલ)ના યથા

યોગ્ય પ્રણામ સ્વિકારસો

(લેખકે સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુવ્રત્તમાંક ૭૩૭૫

ઘાંતિક

પુસ્તકનું નામ સંગ્રહ મંગલ પિંડુ

વિષય ૬-૧૯

સંગીત મંગલ ખિંદુ.

—લેખક.—

મંગલદાસ દામોદરદાસ શાહ.

‘વદ્માણી સ્તવન’ના લેખક.

મુંબઈ આંબલીઆરા (ગુજરાત.)

પ્રકાશક.

મંગલદાસ દામોદરદાસ શાહ.

મુંબઈ અરવાળ—પો. બદલાપુર.

સવત ૧૯૭૪

સને ૧૯૧૭

આવૃત્તિ ૧ લી.

પ્રત ૫૦૦

અમદાવાદ.

ગુજરાત પ્રીન્ટિંગ પ્રેસમાં શાહ સોમાલાલ મંગલદાસે છાપ્યું.

મૂલ્ય રૂ. ૦—૪—૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

પ્રસ્તાવના.

વહાલા વાંચકો !

આ એક નાના કદના પુસ્તકની પ્રસ્તાવના તો હોયજ શાની ? અર્થાત છાજે પણ નહિ. પણ અમુક કામ કરવાનો કંઈ પણ હેતુ તો હોવોજ નોંધએ તે નિયમ અનુસાર આ પ્રસંગે તે આગત સહેજ આલેખવા રજા માગું છું કે,

સદરહુ સંગીત મંગલ ઝિંદગીનું પુસ્તક પ્રસિદ્ધમાં લાવવાની મારી અડગ પ્રેરણા લાંબા સમયથી પરમાત્મા ચર્ણુ શર્ણુમાં રમ્યા કરતી હતી. જેને પ્રભુએ આજ બહાર પાડવાની સ્લાયતા આપી છે. તે અતિશય આનંદિત થતાં મ્હારી અદ્ય મતિનું જીવન સફળ થયું સમજું છું.

હવે મજકુર પુસ્તક લખવાનો મારો હેતુ વહાલા સાહિત્ય પ્રેમીઓને જણાવી દેવા માગીશ કે આ પુસ્તક લખવામાં લેખક જે જે પ્રયાસ લીધા છે તે તે ખાસ જનસમુહના આનંદના માટેજ છે ! તો સખીજનો તો સદ્ઉપયોગ કરી તેમ ગુણુગ્રાહી થશે તો મારો પરિશ્રમ હું સફળ થયો એમ સમજીશ ?

અંતમાં નિવેદન કરવા હીંમત કરીશ કે બ્રાતો ! હું કંઈ કવિ નથી સારી લેખક પંક્તીમાં નથી કે મ્હારી કૃતી સાહિત્ય પ્રેમીઓને રૂચીકર નીવડે પણ એક તો મારી મૂળની હરીલી લાવના ને બીજું ગમે તે એક નજીવુ ના મોટું કામ કરવાનો હેતુ એ કે જે પ્રભુએ પાર પાડ્યો છે. આપી મારામાં કંઈજ નથી હું અદ્યમાં શું ? હોષ શકું. જે છે તે અધું પ્રભુનીજ વિભુતી છે. ને તેજ કર્તાની પ્રેરણાથી સર્વ થાય છે. વાસ્તે આ કૃતીમાં દોષો હશેજ તે મને વાંચનાર માફ કરશે.

મુ. ભાથીજના
આંબલીઆ.ત.
તા. ૨૫-૧૦-૧૭.

લી૦ આપનો શુભેચ્છક.

મંગલદાસ દામોદરદાસ શાહ.

ૐ

સંગીત મંગલ ખિંદુ.

છુટક કાવ્યો.

શારદા સ્તુતિ.

હરિગીત છંદ.

દેવી દયાળી, સુખ શાળી, વિમળ વાણી આપજો !
 આ રંક પર કરુણા કરી, શિર હસ્ત પ્રેમે સ્થાપજો:
 ગાવા ગુણો તુજ પ્રેમથી, આ દાસ તારો ચાહ્ય છે,
 ખરે ! જગત પર દેવી દયાળી, શારદા તું માય છે. ૧

તું સર્વ જગતી છે જનુની, આશ પૂરે સહુ તણી,
 તારી સકલ લીલા ખરે, મુજથી ભણાએ ના ભણી:
 વળી તાહરી કૃપા વડે રે ! વૃદ્ધિ ધનની થાય છે,
 ખરે ! જગત પર દેવી દયાળી, શારદા તું માય છે. ૨

મા શીવ, બ્રહ્મા, શેષ સહુ, તુજ ગુણ ગાતા હરનિશે,
વર્ણો ભક્ત તા'રા સ્મરણ કરતા, પેષુ હું જગની વિષે;
તુજ દર્શનેથી સકળ જનનાં, દુઃખ દૂર પળાય છે,
ખરે ? જગત પર દેવી દયાળી, શારદા તું માય છે. ૩

તું પાઠ પ્રેમે ભાખશે, નીશદિન તે સુખીઓ થશે,
ટળે મૂર્ખતા નિજ ઘેર જઈ, વાસો પ્રીતે લક્ષ્મી વસે;
તુજ કળા અકળોત તો ગણી, નવ શેષથી વરણાય છે,
ખરે ! જગત પર દેવી દયાળી, શારદા તું માય છે. ૪

રે ! જ્ઞાન કેરા તારમાં, વા શાસ્ત્ર કેરા સારમાં,
હુનર હજારોમાં તથા, વિદ્યા અને વે'પારમાં;
તા'રી કૃપા જો નવ મળે, તે વિન જન ભરમાય છે,
ખરે ! જગત પર દેવી દયાળી, શારદા તું માય છે. ૫

તુજ મયૂરનું વાહન કરે, સારંગી કર માંહે ધરે,
સુંદીર શિરે કીરીટ શોભે, જોઈ દુરિજન તો ડરે;
સૌન્દર્ય તા'રે જોઈને, તુજ ભક્ત તો મત્રકાય છે,
ખરે ! જગત પર દેવી દયાળી, શારદા તું માય છે. ૬

તા'રી ગતી જાણી નહિ, પાપાણુ સમ તે માનીએ,
તા'રી ગતી જાણી નહિ, તે મૂર્ખના સમ જાણીએ;
રે ! રે'મ તા'રી નજરથી, આ ગુણ 'મંગલ' ગાય છે,
ખરે ! જગત પર દેવી દયાળી, શારદા તું માય છે. ૭

‘ પ્રભુ પ્રત્યે. ’

હરિગીત.

શિયુપણું મેં સકળ તો, રે ! રે ! ગુમાવ્યું ખેલમાં,
તમ નામને છોડી દધ, રે ! રે ! ફર્યો હું છેલમાં;
વળી પાપને કુકર્મના, દગલા અહા ખેડો ભરી,
રે ! રે ! દયાળુ દેવ મમ, તુંજ ભક્તિને મેં પરહરિ. ૧

અભિમાનમાં લપટાઇને, યત્ની મરત નિશદિને ફરી,
જશે જોયન જુજ દોનમાં, તે વાત માની નવ ખરી;
ના ભાવથી હું તો ભળ્યો, રે ! ખ્યાલમાં તમને ધરી,
રે ! રે ! દયાળુ દેવ મમ, તુંજ ભક્તિને મેં પરહરિ. ૨

છોડી સકળ શીકર અને, ફોગટ ફર્યો હું ફેલમાં,
ખાધું પીધું મોંને કરી, રે ! રે ! બગીચા મે'લમાં;
દોષો દીધા મેં અવરને, પણ દીલ દયા તો નવ ધરી,
રે ! રે ! દયાળુ દેવ મમ, તુંજ ભક્તિને મેં પરહરિ. ૩

માફે અરે ? માફે કરી, ધારી ખેડો તો ધ્યાનમાં,
પણ રે ! હવે સમજ્યો હું તો, પડશે જવું શમસાનમાં;
આ છે બધું પણ લેશ માત્રજ, માહયજે નથી રે ! હરિ,
રે ! રે ! દયાળુ દેવ મમ, તુંજ ભક્તિને મેં પરહરિ. ૪

હું તો ભુલ્યો છું ભાન પણ, ભાધ વિચારી ચાલજે,
આ દુઃખમય સંસારમાં, જાણી સુખો ના મા'લજે;
ધરી વાલને મંગલ પોંજે, પ્રભુ નામનો પ્યાલો ભરી,
રે ! રે ! દયાળુ દેવ મમ, તુંજ ભક્તિને મેં પરહરિ. ૫

‘અમોને એજ પ્યારું છે !’

ગઝલ.

ગૃહે જમવું અમોને તો, અરે ! રે ! રે ! અકારું છે;
 સદા હોટલ મહી ખાવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 સતી સમ પ્રાણુની પ્યારી, તજ દેધ અમો એને;
 ખરે ! વેસ્યા ગૃહે જવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 પ્રેમના ગુણના ગાનો, ખરે ! ગાવા તજ દેધને;
 સદા નાટક તણાં ગાવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 તજ દેધ સુખ સાગરને, જધને દુઃખ દરિયામાં;
 ખરેખર ! પ્રેમથી નહાવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 ભુરી આદત અમોને જે, જરૂર પ્રેમેથી બતલાવે;
 ખુશી તેના પરે થાવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 અમોને લકિત કરવાને, બતાવે પ્રેમથી કોઈ;
 તહાં તેના પરે ધાવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 તજ શ્રીવર તણી માળા, તજ સુકર્મનો રસ્તો;
 પ્રીતે કુમાર્ગમાં જવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 રહે નીતી મહી કોઈ, તહાં તેને હું સમજાવી;
 અનીતીનેજ બતલાવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’
 અમોને એજ પ્યારું છે, અવર તે તો અકારું છે;
 તમોને જેહ પ્યારું છે, અમારું એજ ન્યારું છે.

x

x

x

x

x

ભુલે મંગલ ખરે તુંતો, છતાં અમૃતનો પ્યાલો;
 અહા પ્રીતે થકી પાવું, ‘અમોને એજ પ્યારું છે.’

અજ્ઞાની જીવડાને.

(દાસ પરે દયા લાવેરે એ-રાગ.)

ગુણ ગોવીંદના ગાનેરે,
અજ્ઞાની જીવડા, ગુણ ગોવીંદના ગાને
દુખે કાં દુઃખ સાગરમાં, પ્રોયું ના મન ભુદરમાં;
ચીત્તમાં ચતુરા માને માનેરે— અજ્ઞાની.
ભયું ભાથુ ના ભક્તિનું, પરહરિયું પદ મુક્તિનું,
છતાં ભુલે વિભુ શાને શાનેરે— અજ્ઞાની.
માયાને દે વિસારી, ભેટવા ‘શ્રીવર’ ધારી
‘મંગલ’ રટજે તું ટાણે ટાણેરે—અજ્ઞાની,

ખીડીના અવગુણ વિષે.

—મનહર છંદ.—

અતિ અવગુણ કરનારી, ખીડી અદમાશ,
તેવી તોય ભાવ આણી લોક સહુ ચલાય છે;
થાય પીધે ક્ષય રોગ, કદી થાય દેહ ભોગ,
કુમળ કાળજી સૌ, ફેલી ફેલી ખાય છે.
કદી નવ હોય પાસે, જાણે જીવ તેથી જાણે,
ભલે હોય નીચ તેની, પાસથી લેવાય છે;
અંતર કિંધાડી જીવે, નકામું કાં દ્રવ્ય ખુવે,
વદે છે ‘મંગલ’ ભાઈ, કાયદો શું? થાય છે.

વિભુ કળા.

—ગઝલ.—

હરિહર શી કળા તારી, કળી શકાય ના એવી;
 વિના ટેકે ઉભાં રાખ્યાં, અરે ! આકાશને પૃથ્વી.
 ફળ, ફેલ, ઝાડ ને ડાળાં, નદી ને'રો અને દરિયા;
 શશી સૂરજ ને તારા, વળી પાપાણુ તેં કરીયા.
 બનાવ્યાં ધન અને ધાન્યો, જીવો જંતુ સકળ કેવાં;
 મણુ કે'તાં નહિ આવે, અહાહા ! ! કામ છે એવાં.
 'મુસાફર' જીવ મન સમજી, વિભુજી કેમ વિસારો;
 જનમ આ દુર્લભજ દીધો, 'મનુષ્યા' દેહ રૂપાળો.
 સહુ ધન, મહેલ ને માળા, અકાળાં સહુ થશે ભાષ્ટ;
 ન આવે સાથમાં કાંઈ, બનો તઈયાર ગુણુ ગાષ્ટ.
 વળી રંભા સમી રાણી, નિહાળો રનેહના સાથી;
 નથી 'રનેહીજ પણુ' શત્રુ, સહુ માયા તણુ હાથી.
 ફસાવે આખરે ફાંસે, ટળાવે મોક્ષની આ'રી;
 પિતા, માતા, સુતો, ભત્રી, સકળ તે નર્કની ડાળી.
 જશે આત્મા તજી કાયા, ન કોડી આવશે કામે;
 ઉપાડીને સગાં તુને, જશે સમશાનના ધામે.
 સુવાડીનેજ ચીતાએ, અરે ! પ્રગટાવશે હોળી;
 પ્રજ્વળી મુકશે તુને, ખરે ! તુજ હાડને ખાળી.
 ધરી તું રનેહને મંગલ, શોખામણુ માનજે સાચી;
 જવા સીધું તણી સફરે, પ્રભુ લે પ્રેમથી યાચી.

ભુલેલા ભમરાને.

—ગઝલ.—

અરે ! હે જ્ઞાનના પંથી, ભુલે કાં માર્ગ જવાનો ?
 ધરી લે નીતિનો રસ્તો, પ્રભુની પાસ જવાનો.
 વલોવે વીખને કાં તું, મુખવા મોહ સાગરમાં;
 જાણી પેખી અરે ! જીવડા, ભુલાવા બેદના ધરમાં.
 કુખવશે હૃદયનાં મોખાં, દુઃખો તે કાં ? સહન કરશે,
 ધણી લે નાવનો ગોતી, સફળમાં સંકટો હરશે.
 જીવનના તારને તોડી મટુકી વીખની ફેડી,
 અચળ આરામ લેવાને, પ્રભુથી પ્યાર દે બેડી.
 વળી ! તુજ ચુમ થાવાને, ઇચ્છે શાને તદન અવળું,
 રોઝાવી લે જગત સ્વામી, સફળ જેથી થશે સધળું.
 જનમ આ જગતનામાંહે, આવે જાવે પુનર દેખો,
 તજી લાભો કુછંદોના, ગતિ સરિતા તણી પેખો.
 ભલે હો રંક કે રાણો, હરિ દ્વારે સહુ સરખાં,
 નહિ લાંચે પતાવાએ, અવળ શાને કરે વલખાં.
 થશે ત્યાં ન્યાય સાચોરે, પુરી લેશે ખરે ! જડતી,
 અધી ' ના બને મનડા ? થશે તાં તાલ્યરી પડતી.
 અભાગી શીખ આ સમજ, પ્રભુની માળ કંટે ધર,
 તું મંગલ નીશદોન ભજજે, ધરીને સ્નેહ વિભુપર.

“ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર ? ”

—ગઝલ.—

અહા ! ઓ પંથના સુવીર, રહ્યો કાં ધારો દીલે ધીર
 ઉતરવાની સરિતા તોર, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 ખરાને ખોટું તું માને, બની ચકચુર અભિમાને,
 પડે તું નિંદમાં શ્યાને, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 હજી ને જાગીને લાઇ, જશે અંતે તું પસ્તાઇ.
 પ્રોતે લે ‘ શ્રી ’ ગુણો ગાઇ, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 હતો શો કાલ સંસારે, કયો તો નાથ દરબારે,
 બધું શા માટ વિસારે, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 ભરી લે ભક્તિતું લાથું, મોકાં ફળ ખંતથી ખા તું,
 તરી જ નાળું ગેબી તું, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 મુઝાઇ મોહ સાગરમાં, ભમે શું ભેદના ધરમાં,
 મલે શું સાપના દરમાં, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 જરૂર દે ડંખ તે ઝેરી, થયો કાં તું અતિ દહેરી,
 નથી કો’ સ્નેહો કં વેરી, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 જવાનું છે અચુક કાલે, અને તું તો અતિ મા’લે,
 રહી જશે જરૂર ડાલે “ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 ધરીને ધ્યાન ધરણીધર, પ્રભુ પ્યાલો પ્રોતેથી ભર,
 કુછંદોને તુ તો પરહર, “ ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”
 જગત આ સ્વપ્ન સમ ભાસે, જરૂર આ જીવ તો જાશે,
 અચુક તે વાર મુંઝાશે, “ભુલે કાં ભાન મુસાફીર.”

“ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”

—ગઝલ—

અહા ! તું મુણને વાત્રા, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા;”
 પીંવે કાં વીખ તું પ્યારા, “ભુલીને ભાન તું મનડા.”
 અમીને કાં તું વિસારે, અને તું શું મળ ધારે;
 અચુક જ્ઞાલા તણા હારે, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 ગયું જે તે જવાદેને, રહ્યું તે તું ગૃહી લેને;
 અધીરો થાય તું શેને, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 રખે તું આ સમો ભુલે, સફળ તારી સુધારી લે;
 અચળ આરામ ગોતી લે, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 હતો આવ્યો અહીં શાને, ધરી ને ખ્યાલ તે ભાને;
 રમે કાં તું અભિમાને, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 હતો શો ? કાલ દરબારે, કયું આવી શું ઘરબારે;
 અરે ! કાં તું અધું બાળે, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 નથી તેમાં મળ ભાળ, અરે ! બસે તું પરતાર;
 કરી લેને તું સરસાર્થ, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 કયું શું ? ગુલ તેં કા’નું, કહોને ? રાખ કાં જાનું;
 અરે ! શું ? ગોતશો બાનું, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 જમાનો આ આત વેરી, બનાવ્યા કૈકને ઝેરી;
 છતાં તું થાય કાં ? લહેરી, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”
 રટી લે ચક્ર પ્રાણીને, જરા તું રે’મ આણીને;
 ન ભુલી જઈશ બાણીને, “ભમે છે કાં અરે ! મનડા.”

“કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”

ગમ્મલ.

અરે! જોને જરા જાગી, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 ભુલીને ભાન નિરભાગી, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 ન લીધું નામ હરિહરનું, ભર્યું ના ભક્તિનું ભરણું;
 તથા અમૃતનું ઝરણું, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 થયો માયા નણો રાગી, સુખાદ્ય લેસ ના લાગી;
 યત્ની અભિમાનનો ભાગી, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 અતિશે લોભને લાગ્યો, જરાએ ક્રોધ ના ત્યાગ્યો;
 કુકર્મોથી નહિ ભાગ્યો, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 પુરો વ્યભિચારને લાગી, યત્ની અતિ કામનો રાગી;
 લગન નવ મોહની ત્યાગી, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 કદી સત્સંગ ના કીધો, ભજનમાં ભાગ ના લીધો;
 ન પૈસો પુન્યમાં દીધો, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 દયા ના દીલમાં જોઈ, જુઝામાં જાંદગી ખોઈ;
 પ્રિયાના પ્રેમમાં મોહી, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”
 સુખો સંસારનાં લેવા, કરો સુકૃત્યની સેવા;
 પ્રિતે ‘મંગલ’ ભજો દેવા, “કુખે કાં તું દુઃખ દરિયે!”

સોરઠો.

કુખે છે તું લાઈ, જાણીને કાં સાગરે;
 મુક્તિ પદ ગુણ ગાઈ, લે પ્રિતે પ્રભુ પાસથી.

યુવાનીમાં ભુલેલા જીવને ઉપદેશ.

—ગઝલ—

યુવાનીમાં ભુલી જઈને, મુસાફર તું ફરે છે કાં ?
 અને મદ મસ્ત મકલાતો, જગતમાં રે ! ફરે છે કાં ?
 યુવાની તો દિવાની છે, ખરેખર ઝેરની પ્યાલી;
 છતાં ભુલી જઈને તું, અરે હસ્તે ધરે છે કાં ?
 અતિ મે'નદ કરીને તું, કમાયો પ્રેમથી પૈસા;
 અહા ! તેને તુંતો પળમાં, અરેરે !! પરહરે છે કાં ?
 ખરે ? તે માર્ગ છે એવો, અરેરે !! લાજ લુટાએ;
 છતાં તું અંધ થઈ પ્યારા, લુટાવાને કરે છે કાં ?
 અરે વ્યભિચાર સેવનથી, નહિ વિશ્વાસ કા' કરશે;
 અને છટકેલમાં અંદા, વ્યભિચારે રે છે કાં ?
 કપાવે શીશ તે પળમાં, સદા રે' જીવ જોખમમાં;
 પરાયો માલ છે એવો, છતાં તેને હરે છે કાં ?
 હરિની સેવને પ્રેમે, અજ્ઞવાની તજી દેખ;
 અભાગી ઝેરની પ્યાલી, ખુશી થઈને ભરે છે કાં ?
 પતિવ્રત ભંગ કરવાને, અવરની નારનું તું તો;
 યુવાનીમાં ભુલી જઈને, અરેરે !! આદરે છે કાં ?
 વળી કુમાર્ગ તજવાને, ભુદરની ભક્તિ ભણવાને;
 સુમાર્ગે માંહી સંચરવા, અભાગી તું ડરે છે કાં ?
 અહા ! તું સુઝ છે ત્યારે, સુણીને શીખ આ મારી;
 પુછું 'મંગલ' હૃદય તા'રે, કહેને રે ! અજે છે કાં ?

યોગી કે ઢોંગી ?

—હરિગીત—

સંસાર ત્યાગ્યો પ્રેમથી, માયા ન તેં અળગી કરી,
 સંસારી જનને ધુતવા, જટા માહા શિરે ધરી;
 સ્કંધે ભરાવી બેળાંને, અહા ! યોગ તો રૂઢો ધરે,
 જા ! જા ! અહ્યા યોગીં અરે ! શું ! ધુતવા ધંધો કરે.
 વસ્ત્રો અરે ! ભગવાં કરી, અંગે ધરે છે પ્રેમથી,
 ભસ્મ લગાવે શરીરને, લોઢા ભમાવા નેમથી;
 હરિ નામને સમરે નહિ, નહિ ક્રોધને જીત્યો અરે,
 જા ! જા ! અહ્યા યોગીં અરે ! શું ? ધુતવા ધંધો કરે.
 હરિ નામને છોડી દઇ, મનમાં ગમ્યું આ તુજને,
 ધીક ધીક જનેતા તાલરી, તારા સમાને કાં જણે ?
 સહુ સ્નેહીને હીધાં તજી, પણ મન માયામાં ફરે,
 જા ! જા ! અહ્યા યોગીં અરે ! શું ધુતવા ધંધો કરે.
 મહા મંત્ર જાદુનો ભણ્યો, નૌશહીન કપટે છે સુરો,
 શુદ્ધિ ખગાડીને અરે ! કાં થાય કામે તું પુરો;
 અલમસ્ત થઇ રે'છે જાહ, કપટી નજરથી કાં ફરે ?
 જા ! જા ! અહ્યા યોગીં અરે ! શું ધુતવા ધંધો કરે.
 ઉદર ભરે છે તું અરે ! માગી ભમીને ભેખરે,
 અહા ! કાં દુખે છે દુઃખમાં, નયનો ઉઘાડી પેખરે;
 પ્રીતે ભજી પ્રભુ નામને, પદ મુક્તીનું તું લે અરે !
 જા ! જા ! અહ્યા યોગીં અરે ! શું ધુતવા ધંધો કરે.

“ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ”

ગઝલ.

અરે ! મમ પંથના સાથી, અરજ આ ઉરમાં ધારે;
 સફળમાં સિંધુથી તરવા ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો; ’
 સદા સત્સંગને સેવો, કરીને ભરમ કુટેવો;
 મળે જેથી મીઠો મેવો, ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો. ’
 વિષયની વાસના છોડી, પ્રભુથી પ્યાર દો બેડી;
 શુ ગોતી જ્ઞાનની ગોડી, ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’
 અમીરી છે નહિ નીશ દીન, ફકીરીનો અજબ છે સીન;
 રહો શાને અતિશય બીન, ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’
 સુખો સૌ સ્વાર્થમાં ગાજો, કરો પરમાર્થ કાં ખારો;
 નથી ખારો અતિ સારો, ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’
 કરોને દાનને દીનતા, દરોને રકની ચિંતા;
 ગણોના તેહમાં ભિન્નતા, ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’
 અપંગો સંકટે રજગે, જુવો છો તે તમો નજરે;
 છતાં કાં ના હૃદય પજગે, ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’
 ગુરના ચર્ણમાં ધૂમી, દરિ હ્યો બોધને ઝૂમી;
 તજ આ દેવો છે ભૂમી, ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’
 સમય સૌ સેલમાં ગાજો, ખરી ચાવી ન વિસરો;
 અરે ! આ આજ ના હારો : ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’
 ગૃહી હ્યો સાર આવારે, સફળ આ છે અતિ ભારે;
 મંગલ કાં વીખતે ધારે ! ‘ જીવન પરમાર્થમાં ગાજો ! ’

‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો ! ’

ગઝલ.

ફકીરી ઉર ધારીને, અમીરીને અલગ રાખો !
 સદા મદ, મોહ મારીને, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 ખરે ! ખર ભુક તો ખારી, અતિશય દુઃખ દેનારી,
 ટળાવે મોક્ષની બારી, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 રમી કુછંદની બાજી, બનો કાં મુખ મન રાજી;
 સખ દેશે જરૂર કાજી, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 વિષયના વાલને છોડી, પ્રભુથી પ્યાર દો બેડી;
 ત્રીયાના તારને તોડી, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 ભુલો કાં ભાન હે માનવ, જરા બે બે બળે છે દવ;
 ખરેખર ? આ બગાડો ભવ, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 ચુકાવી પાપનું લાડું, ભરી લો ધર્મનું ગાડું;
 તજ દહ વીખના લાડું, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 ફરો છો કાં બતી સૂરા, ઇલાએ છે ઘણા જૂરા;
 બતી પ્રભુ પ્રેમમાં પૂરા, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 સકળ મુખો જસે દુલી, વિષયમાં કાં ફરો ફૂલી;
 ‘ પ્રભુ ’ કાં નામ દો ભૂલી, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 ધરીને પ્રેમની માળા, કરી લોને પ્રભુ પ્યારા;
 ગૃહી ભક્તિ તણા ભારા, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’
 પ્રીતે અમૃતને પીવા, હૃદયમાં કાં ફરો બીવા;
 પી લો મંગલ કરી દીવા, ‘ અમુલા સ્વાદને ચાખો. ’

“ કન્યાવિક્રય વિષે ! ”

—ગઝલ—

જુઓ જાગી અરે વીરા, ભરતભૂમીતણા વાસી;
 વિક્રય કન્યાતણો કરવા, જનો છો કાં અભિલાષી ? જુઓ ?
 ગરીબડી ગાય સમ ‘બાળા,’ કરો કાં સંકટો માથે ?
 અરે ! નાણાતણી ખાતર, સુખો કાં વૃદ્ધની સાથે ? જુઓ ?
 અહા ! તે વૃદ્ધની સાથે, નહિ તેને સુખો મળશે;
 વળી વિધવા અને કન્યા, સુખો સંસારનાં ટળશે. જુઓ ?
 અરે ! તે રક્તબું નાણું, લઈ તમને નાહ પચશે;
 હશે તમ પાસ જે ખ્યારા, ખરે તે પણ નહિ બચશે. જુઓ ?
 જનો જે પુત્રોને વેચે, કસાઈ તે થકી સારા;
 કનીષ્ઠ કાર્ય તેવું તે, કરો નહિ હે તમો યારા. જુઓ ?
 અરે ? કન્યાતણી લક્ષ્મી, રૂવે કીડા લોંબે પડશે;
 નરકના કુંડમાં પડશે, સકળ ઉપાર્થીઓ નડશે. જુઓ ?
 નહિ મળશે અરે ખાવા, વળી સુખો સકળ ટળશે;
 અભાગી કૃત્ય કામોથી, ખરે નહિ તમતાણું વળશે. જુઓ ?
 થશે કલ્યાણ નવ તેમાં, પ્રભુ રાજી નહિ રે’શે;
 અધમ રીવાજ એવો છે, કસાઈ સહુ જનો કે’શે. જુઓ ?

માટે:-વિરા વિક્રય અટકાવી, અવરને બોધ તો દેજો;
 વળી બદલો તમો તેનો, પ્રભુ પ્રત્યે થકી લેજો. જુઓ ?
 સુણી આ શીખ મંગલની, વીરા તમ ધ્યાનમાં ધરજો;
 અહા ! નિરદોષ કન્યાનાં, વીરા કષ્ટો સહુ હરજો. જુઓ ?

જીવને શિખામણ.

—ગઝલ—

અંતરથી ના કરો અળગું, હરિનું નામ હે પ્યારા;
 ધરણીધરને ધરી ખ્યાને, ભરોને ભક્તિના ભારા.
 સદા પરમાર્થના કાળે, સખા ? હે પ્રાણુ તો દેખે;
 દયાની લાગણી આણી, ગરીબને દાન તો દેખે.
 તજ દઇ જુકની બાજી, અહાહા !! મત્યને સેવો;
 સદા સદગુણ સંભાળી, ગૃહી દ્યોને મોઢો મેવો.
 અવર ધન ને અવર નારી, નિહાળી બાબુએ ખસજો;
 તજ દુધર્મને વા'લા, પ્રીતે સુધર્મમાં વસજો.
 અપંગો હોય જે તેને, જરૂર આધાર તો દેખે;
 ભુખ્યાને ભોજનો આપી, દુઃખીના દુઃખને લેજો.
 તજ ખટશત્રુને દેખે, અરે ! તે અદ્ય જ્ઞાની છે;
 પડ્યા ને તેહના પંજે, ખરાબીની નિશાની છે.
 પુરો ના સાખ કા' ખોટી, ન કા'ની લાંચને લેશો;
 ગૃહી તે ખુશ થાશે પણ, પ્રભુની પાસ શું કેશો.
 દઇ વિશ્વાસ કા' જનને, કરોરે ! આશનો ન નાશ;
 પડે નિશ્વાસ કે'નો ને, ખતે તેથી નરકમાં વાસ.
 તજ અભિમાન ફળ ઝેરી, ભગ્નેને ભાવથી દેવા;
 સ્વદેશે હીતના માટે, સદા કરજો તમે સેવા.
 વળી પરનીંદ, પરચાડી, સદા કરવા થકી ડરજો;
 મુખે ' મંગલ ' રટી હરીને, સુસંતોની સેવા કરજો.

મમ પુષ્પ. —હરિગીત.—

મમ પુષ્પ તો ખીલ્યું અરે ! કે'ને સખીરી શું કરું ?
 મળે આગનો માળી નહિ, કંઈ પેર ધીરજ તો ધરું;
 આવી રતું રે ! ગ્રીષ્મની, ગરમી અણા ! અતિશે પડે,
 પણ વહાલથી વારિ ખરે ! પાનાર વિના તો નડે.
 રે ! પુષ્પ ખીલી પ્રેમથી, વૃક્ષે પ્રીતે લયકાય છે,
 પણ માળી વિના હે સખી, નીરાશ થઈ કરમાય છે;
 રે ! અવર સૌ નર નારીઓ, નિત પુષ્પથી કીડા કરે,
 મમ પુષ્પ મમ સરદાર વિના, જાણું છું મિથ્યા ખરે.
 ' માળી વિના આ વાડીમાં, ' મમ પુષ્પને તો ના ગમે,
 ' માળી વિના આ વાડીમાં, ના શોધ સારૂં દા' ભમે;
 ' માળી વિના આ વાડીમાં, સખી ! દ્રાણ હાંસેથી રમે,
 ' માળી વિના આ વાડીમાં, રે ! પુષ્પ તો સંકટ ખમે.
 કહું પ્રીત આણીને અતિ, તું ખીલોશ પુષ્પ ના અરે !
 તુજ આગના માળી વિના ના શોધ દા' લેશે ખરે,
 તુજ કષ્ટથી અકળાઉ છું, તુજ કષ્ટથી મુંઝાઉ છું,
 તુજ કષ્ટથી મમ પુષ્પ પ્યારા, હૃદયમાં ભરમાવું છું.
 માળી વિનાનું સૌ સુતું, માળી વિના ગમતું નથી,
 માળી વિના આ હૃદયમાં, શાન્તિથી મન રમતું નથી.
 x x x x
 તેમ દીન અતોશે વહી ગયા, માળી પધાર્યા તો સહી,
 પાણી પીધું પુષ્પે, અને, વાડી સુશોભિત થઈ રહી.

‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી’

—ગઝલ—

કરે કાં મોહ સંસારે ? સુખો શાને તું મન ધારે ?
 પડી રે’ ના હવે જાણી ? ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’
 જશે જીવ છોડીને કાયા, ખરે ? આ ખોટી છે માયા,
 વિષયને વીખસમ માની, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’
 થશે તુજ હાંડ રાખોડી, ન સાથે આવશે ઢાડી,
 કર્યા વિન ખોટી તું કાણી, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી;’
 જશે જીવ વાયરે ચાલ્યો, જગતમાં શું કહે માલ્યો,
 તરી લે સિંધુમાં જાણી, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’
 રહેશે માતને પિતા, સગાં સૌ બેનને બ્રાતા;
 વળી રંભા સમી રાણી, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’
 વળી ! તું શું ? કરે આતો, પ્રભુ જાણે સકળ વાતો;
 નથી કે તે થકી છાની, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’
 પ્રભુના ગુણની વાતો, અરે તું કાં નથી ગાતો;
 જરૂર ત્યાં રોકશે દાણી, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’
 ગુમાવે કાં સમય મોંઘો, અરે વહી જાય છે સોંઘો;
 ન કરતાં તેહની હાની, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’
 જશે તું એકલો ભાઈ, કરી લે જોઈ સરસાઈ;
 ભુલોશ ના તું હવે જાણી, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી’
 નિહાળી નાવ નીતિનું, તજ દે નાણુ ભીતિનું;
 સુણી સુશીખની વાણી, ‘ભજ લેને પ્રભુ પ્રાણી.’

સંસારી પ્રત્યે ત્યાગીના વિચાર.

—ગઝલ—

કરી સંસારને ખારો, ગણું હું ભેખને ખારો;
 તજી દઇને સકળ સુખો, કંઈ હું મોહને ન્યારો.
 અરે ! છે સ્વાર્થનાં સાથી, સહોદર જે સગાં મારાં;
 ન હોયે સ્વાર્થનો હેતુ, રહે તે વેળ સૌ ન્યારાં.
 સુતો, ભગ્ની, પિતા, માતા, સગાં વીરા અને વહાત્રી;
 મરણ વેળા નહિ કો'નું, જવાનું આખરે ખાલી.
 સકળ ધન માલ ને માળા, ન કોડી આવશે કામે;
 તજી દઇને સકળ સુખો, જવાનું શ્રીહરિ કામે.
 ધરીને ભેખ જંગલમાં, જઇશ હું પ્રીતથી ખ્યારો;
 ખનીને પ્રેમથી યોગી, કંઈ ના શ્રીહરિ ન્યારો.
 સુખે આરોગ્યું ભાઈ. ફળ, ફુલ, પત્રને નીતે;
 અહા ! કંથા બિઝાવીશું, ખરે ! પૃથ્વી પરે પ્રીતે.
 ઉપાધીને તજી દેઇ, વરીશ હું ભવ તારકને;
 અહા ! સદ્ગુણ સ્વીકારી, ભજીશું દુઃખ હારકને.
 તજી દઇને સહુ સાથી, લગાવી ભસ્મ તો અંગે;
 પશુ, પક્ષી તણી સાથે, ફરીશું સ્નેહથી સંગે.
 વિષય બહાલો નહિ ખ્યારો, કરીશ હું તેહને ન્યારો;
 ધરીને જ્યાન તારકનું, ભરીશું ભક્તિનો ભારો.
 ગણી સૌ સીખને સારી, ભજીશું જગતનો ખેલી;
 જગત છે તે સ્વપ્ના જેવું, દઇશ માયા સકળ ટેલી.

કુદરતને. —ગઝલ—

સુજયું શું તુંજને અવળું, કહે કુદરત ! અહા મુજને;
 જગતની પેખી આ બાજી, પુછું જેથી ખરે ! તુજને.
 કુકર્મી વેશ્યાના વાસે, સુખ વૈભોગ તેં દીધાં;
 સતી જે શાણી છે તેના સંકટનો પાર ના કીધો.
 કલંકિત તેં કીધો શાણી, સશિ જે રાય રજનીનો;
 સમુદ્રે જળ કીધું ખારું, તુજ એ ખેલ કરણીનો.
 પંડીતો જગતમાં જે છે, નીરધન તેહને કીધા;
 સુગંધી પુષ્પ ગુલાબે, તે વૃક્ષે કંટકો દીધા.
 સકળ વૃક્ષે ફુટે પત્રો, રતુ વસંતની માંહી;
 કરીર વૃક્ષજ શો ? ફરો ગુન્હો, અરે ! પત્રો ફુટે નાંહી.
 સુગંધીદાર કસ્તુરી, કહેને કાળી કાં કીધી;
 હળાહળ ઝેર સોમલમાં, સફેદી તેહને દીધી.
 ધનાઢયને કૃપણ કીધો, અવળ લીલા દૌસે તારી;
 દારદ્રી જ્ઞાનવંતા છે, કયું શું મન વિષે ધારી.
 રવી ઉદય થયે ધૂતડ, અરે રે !! ના સંકે લાળી.
 મનોહર કંઠ કાયલનો, કીધી કાં ? તેહને કાળી ?
 સ્વજન જન તો વિરોધીમાં, અરે રે !! કાં ખરે ! કીધો.
 હશે અપકારમાં જે જન, તહાં વૈભોગ તો દીધો.
 જહાં છે વાસ લક્ષ્મીનો, તહાં વંધ્યા અરે ! દીધી,
 દૌસે જ્યાં અન્નના વાંધા, તહાં તો સંતતી કીધી.

—મંગલ—

અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !

—ગાઝલ.—

હરિથી પ્યારને જોડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 ખરે ! માયા સકળ તોડી, પ્રભુના ગુણ ગાવાનો !
 પિતા, માતા, સકળ મા’રાં. કરી સહુ આખરે ન્યારાં;
 પ્રિયાના પ્રેમને તોડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 ભરીને ભક્તિનો ભારો, અરે ! આ દુઃખ દરિયેથી
 ગૃહીને પ્રેમની હોડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 બનીને મસ્ત હું મા’લ્યો, અનીતિ માર્ગને બલ્યો;
 પરંતુ તે હવે છોડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 તજી પરનારની પ્રીતી, સદા વરતી અહા ! નીતિ;
 ખરેખર ! કામને જીતી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 વળી મમ મહેલને માળા, બગીચા, બંગલા, વાડી;
 સકળ પળ એકમાં છોડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 અતિ સંકટ કરીને હું, કમાયો પ્રેમથી પૈસો;
 ન લેતાં સાથ તે કોડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 કરી સદ્કર્મને હાથે, પ્રભુની પાસ જવાનો;
 શરીર રૂપ કુંભને ફેડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’
 નરોત્તમજીતણી ભક્તિ, કરીશ મંગળ પ્રીતેથી;
 અરણ્યમાં ચિત્તને જોડી, ‘અહા ! હા ! સ્વર્ગ જવાનો !’

વિયોગી દેહની પ્રાણ સાથે વિનતી.

—ગઝલ.—

ગયો ક્યાં પ્રાણ તું પ્યારા ? અરેરે !! મુંજને છોડી;
 કોંધો અપકાર શો તારો ? દોંધી તેં પ્રીતને તોડી.
 નથી ક્યાં એ નજર પડતો, હવે ક્યાં તુજને ગોતું ?
 ભુલું ઉપકાર ના તારો, જીગર સાથે મળે ને તું !
 રહી બહુ દીન તું પાસે, હવે કાં સ્નેહને તોડ્યો ?
 તજ આ સ્નેહો તારાને, અવરથી પ્યાર કાં વેડ્યો ?
 પલકમાં મુંજને છોડી, ગયો તું સ્વર્ગમાં પ્યારા !
 પરંતુ તાહરા વીના, જુરા છે હાલ હો ! મા'રા,
 દગો દેવો ગટે આવો ? અરેરે !! 'પ્રાણ' શું તુજને ?
 દોંઠો અપરાધ શો મા'રો, તજ નેથી દોંધો મુંજને.
 ખરેખર તાહરા વીના, ઉડી મમ અંગની લાલી,
 અરેરે !! તાહરા વીના, પડ્યું આ પિંજરે ખાલી.
 ગયું સૌ સુખ તો મા'રું, હવેરે ! શી ગતિ થાશે ?
 અરેરે !! તાહરા વીના, ન કોઈ આવશે પાસે.
 જરા નો પ્રેમ દટ્ટેથી, અરે ! આ સ્નેહીને તારા !
 દયા લાવી જરા દોલમાં, કરી દે ભેટને પ્યારા !
 હવે ના હું રહેવાનો, સગાં સહુ મુકશે બાળી;
 જરૂર આ પ્રાણ તુજ વીના, તલેશે શોધ કો' મા'રી.

—દાહરો.—

પ્રાણ બિચારો શું કરે, રે ! છે પર આધીન;
 સુખ દુઃખના સાથી થવું, ઈશ્વરના આધીન.

અહા ! મુક્તિ પદે જાવા ?

—ગજલ—

લજ લેને વિભુ પ્યારા, અહા ! મુક્તિ પદે જાવા;
 કરીશ પળ એકના ન્યારા, 'અહા ! મુક્તિ પદે જાવા.
 દોંધાં છે નેત્ર તો તુને, સકળ વસ્તુ નિરખવાને,
 નિરખી લે નેત્રથી તારા, અહા ! મુક્તિ પદે જાવા.'
 ખનાવ્યાં હસ્ત તો તુને, ખરેખર ! દાન કરવાને;
 કરી લે કાં ભુલે પ્યારા, 'અહા ! મુક્તિ પદે જાવા;
 દોંધું છે મુખ તો તુને, અરેરે ! ! ભક્તિ ભણવાને;
 વળી ગાવા ગુણો, સારા, 'અહા મુક્તિ પદે જાવા.'
 કોંધા છે ચર્ણુ તો તુને, જરૂર યાત્રા ટણા કરવા;
 કરી લે ભાઈ તે મારા, 'અહા ! મુક્તિ પદે જાવા.'
 દીધા છે કર્ણ સાંભળવા, નરોત્તમજી તણી લીલા;
 સુણી લે પ્યારથી પ્યારા, 'અહા ! મુક્તિ પદે જાવા.'
 પ્રભુએ પ્રેમથી તુને, સકળ ઉપાય યોજ્યા છે;
 છતાં તું કરે કરે ન્યારા 'અહા મુક્તિ પદે જાવા;
 પ્રભુના ચર્ણુ મન પ્રોધ, સકળ સંસારને ખોધ;
 ભરીલે ભક્તિના ભારા, 'અહા ! મુક્તિ પદે જાવા.'
 વળી આ દ્રવ્ય જે તારું, પ્રભુનું તે દોંધેલું છે;
 કરી લે દાન તું પ્યારા, 'અહા મુક્તિ પદે જાવા.'
 સુણી આ શીખ તું મંગલ, અહાહા ! પ્રીતથી વિભુ;
 ધરી લે ધ્યાનમાં તારા, 'અહા ! ભક્તિ પદે જાવા.'

કૃષ્ણ પ્રત્યે ગોપી અભ્યર્થના !

ગઝલ.

- અહા ! હે નંદના લાલા, તમારો પ્રેમ ખતલાવો;
 નમાવું શીશ હું પ્રેમે, પ્રભુના લેશ તરસાવો. અહા !
- કટારી નેનની મારી, થઈ ઘેડીજ ગૌરધારી
 બનું તમ વીન દુઃખકારી, હવે નાસી નહિ જવો. અહા !
- તમે મન પ્રેમને ધારી, કરી તંબોલ પીંચકારી;
 હવે તે પ્રેમ વિસારો, મુને કાં નાથ ભરમાવો. અહા !
- લગાવી પ્રેમની લગની, જણાવી વાત સહુ જગની;
 કરો છો રીત કાં ફગની, તજીને નાસવા જવો. અહા !
- ભુલાવી ભાનને પ્યારા, રોણે છો કાં હવે ન્યારા !
 દયા દીલમાં ધરી પ્યારા, અહાહા ! સ્નેહ દર્શાવો. અહા !
- ધરીને કામળી કાળી, વને વેનું તમે ચારી;
 ગુણો તમ એહને ભાળી, ખરે ! પ્રભુ દીલમાં ભાવો. અહા !
- મુણી તમ બંસળી સારી, કહું શું ? ગુણુ વિસ્તારી;
 સદા નૌરખું પ્રભુ ધારી, હવે બસ ભેટવા વાવો. અહા !
- તજી દોને સકળ ચાળા, અરેરે !! મોરલી વાળા;
 ધરી અંતર અમી ધારા, હૃદયમાં રંગ રેલાવો. અહા !
- અતીસે હું કરું કાલા, ન જાઓ હે ! તજી લાલા;
 બનો ગોપી તણા વાલા, પ્રીતે કર માલ્યંતર રહાવો. અહા !
- ચિતા ચિત્તમાં અતિ થાએ, વિરહ દુઃખ નાજ રહેવાયે;
 'મંગલ' સ્વામી તમે આવે, લઉં સંસારનો દ્વાવો. અહા !

સત્યના માટે

ગઝલ.

અમે ના સત્યને તજસુ, સદા ગોવીંદને ભજસું;
કદી વીપત્ત પડે તો પણ, ખમીસું 'સત્યના માટે;
હજ્જરો માલ મીલકત ને, બગીચા, બગના, લાડી,
બનીને સત્યના સાથી તજસું 'સત્યના માટે.'

અહા ! પરહીતના માટે, નડે વીધન કદી વાટે;
થતું જે હોય સૌર સાટે, મરીશું 'સત્યના માટે'
ભલે કા વિખનો મેવો, લધને હસ્તમાં આપે;
છતાં પકવાન માનીને, જમીશું 'સત્યના માટે.'

કદી દુઃખી અતિ થાસું, ભલેને જંગલે બસું;
પડે ત્યાં તાઢ કે તડકો, સહીસું 'સત્યના માટે.'

ખટરીયુ અરે ! જે છે, સતાવે જે અમોને તે;
બનીને સત્યના ગોગી, ફરીસું 'સત્યના માટે.'

મળે ના જે કદી ખાવા, બને જે સૌ સગાં ખાવા;
છતાં અસત્યમાં જવા, ડરીસું 'સત્યના માટે.'

અમોને સત્ય છે પ્યાર, સહુ લાગે અવર ખારું;
કદી કરશું નહિ ન્યારું, કરીસું 'સત્યના માટે.'

વદુ નીશદીન હું સાચુ, કદી અસત્યના રાચું;
મંગલ પ્રભુ નામને યાચું, ભજસું 'સત્યના માટે.'

મંગલ.

‘ કેસે તુમ યાર ચાહોગે. ’

ગઝલ.

સુણો મમ પંથ કે સાથી, જંગલમેં તુમ જવોગે;	
તજ સંસારકી માયા, જંગલ કેસે નીલાવોગે;	સુણો.
સુખો સંસાર કે પ્યારા, કરો કાં યાર તુમ ન્યારા;	
ગણો કાં વીખસે ખારા, જંગલ કેસે વસાવોગે.	સુણો.
સુભોજન હાંસસે જમનાં, સગાં સહુ સાથસેં રમના;	
કરો કાં દુઃખ કુ ખમના, અલક કેસે જગાવોગે.	સુણો.
હજરો માલ મીલકતકુ, સકળ વૈભવને સુખકુ;	
તજ પળમાં તમો કાંતે, ધુણી કેસે ધોખાવોગે.	સુણો.
તજ દઇ સ્વાર્થકા હેતુ, તજ મહેરા અને તેરા;	
તજ આ સાર વિન સંસાર, જંગલમેં કેસે રાહોગે.	સુણો,
વણી ! જડો અને પાડો, જનવર ઝાંર જંગલનાં;	
દારૂણ દેખાવ પેખી તુમ, કેસે બસ્તી બસાવોગે.	સુણો.
કેસે પ્રભુ ગુણ ગાવોગે;, કહો કયા યાર પાવોગે;	
ખરે ! ત્યાં દુઃખી થાવોગે, કેસે ફળ પત્ર પાવોગે.	
અરે ! ઝો યાર મમ પ્યારા, ભરો તુમ ભક્તિકે ભારા;	
અહા ! અમૃતકુ પીવા, ‘ કેસે તુમ યાર ચાહોગે. ’	સુણો.

x

x

x

x

x

અરે ! જંગલ વીસે જાકર, પ્રભુ ધુનને લગાવેંગે;
અરે ! પ્રભુ ગાનને ગાકર, મંગલ અમ સ્વર્ગ પાવેંગે.

મંગલ.

ગર્ભમાં રહેલા જીવની પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના.

ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.

—ગઝલ.—

નમાવું શીશ પ્રેમે ધરા, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.’
 મુઝાવું છું અરે! વા’લા, ઉગારો નર્ક વાસેથી. નમાવું.
 અતીશય વેદના થાએ. ઉધે માથે ન રે’વાએ;
 અચાવોને ધરી ખાંહે, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.’ નમાવું.
 વળી મલમુત્રથી આ તો, અરે, કુંપો ભરંલો છે;
 રહું હું કેમ વિલજી, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી. નમાવું.
 ખરે! છે કેદખાનું આ, કહું છું હું મુખેથી હા;
 કરી યત્નો અચાવાના, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.’ નમાવું.
 સુકામોને ખરે! ભેદી, અન્યો છું આજ તમ કેદી;
 ગુન્હો સઘળોજ મા’રો છે, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.’ નમાવું.
 દીસે આ નર્કનો નેટો, મુને લાગે ખરે! ખોટો;
 નાસું જાણે મુકી દોટો, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.’ નમાવું.
 કરી તમ નામને પ્યારું, અવર જાણીશ હું ખારું;
 અચાવો તો ગણું સારું, ‘ઉગારો નર્ક વાસેથી.’ નમાવું.
 ગયો છું હામ તો હારી, ભુલો નેશો નહિ મા’રી;
 ખતાવોને હવે ખા’રી, ‘ઉગારો નર્ક વાસેથી.’ નમાવું.
 વિનંતી ખ્યાનમાં ધરજો, ગુન્હો સહુ માફ તો કરજો;
 પ્રભુ આ દુઃખને હરજો, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.’ નમાવું.
 x x x x x
 વિનંતી વીઠલે જાણી, દયા તવ ઉરમાં આણી;
 અધનથી છોડોઆ પ્રાણી, ‘ઉગારો ગર્ભ વાસેથી.’ નમાવું.

બેમાંથી ડાહ્યો કોણ ?

પાસાભાભા કરગરી કહું તે હાંભળો,
 ઢાંઢાં મારે બે સાર, ઢાંઢાં મારે બે સાર-સાર. પાસાભાભા.
 માંકડ, કુકડ ને કારો ને વળી કાબરો;
 બેતર બેડે હાંશિઆર, બેતર બેડે હાંશિઆર-આર. પાસાભાભા.
 એક દા'ડો હું ગીયો તો મારે હાહરે,
 જમાઇ જનીને વધાવી લીધો ખાહડે;
 બેઇ અહે મારી નાર, બેઇ અહે મારી નાર-નાર. પાસાભાભા.
 અલ્યા સોરાઓ તમે મુરખના સો સોકરા,
 એક હીખામણુ મારી કહું તે હાંભળો;
 કહું અક્કલની વાત, કહું અક્કલની વાત-વાત. અલ્યા.
 એક દા'ડો હું ગીયો તો અમદાવાદમાં;
 ત્યાં તો થયો તો પ્રખ્યાત, ત્યાં તો થયો તો પ્રખ્યાત-ખ્યાત. અલ્યા.
 માણેકચોકમાં જઇને ચોર્યાં મેં રંગણાં;
 ખુખ ખાધો ત્યાં માર, ખુખ ખાધો ત્યાં માર-માર. અલ્યા.
 હાર બેડાંનો કાટે બાંધીને મને ફેરવ્યો;
 લોક કરે પોકાર, લોક કરે પોકાર-કાર. અલ્યા.
 એક હીખામણુ મારી કહું તે હાંભળો;
 કહું અક્કલની વાત, કહું અક્કલની વાત-વાત. અલ્યા.

લેખક-રમતો રામ.

કન્યા વિક્રય.

યાને

એક બાળાની કર્ણાજનક કથા.

(રાગ-હરિગીત તથા ચોપાઇમાં ગવાશે)

પાએ પડો હું ઇષ્ટના, મમ પ્રેમની કથની કહું,
વદતાં મુખે પ્રીય પાઠકો ? નયને વહે અશ્રુ બહું;
તોએ ધરી હીંમત કહું, છું વાત કર્ણા જનકની,
નિરદોષ બાળા એકની, છે વાત આ વિક્રય તણી

૧

x x x

માતા પિતા પાળે મુને, રે ! પ્રેમ આણીને અતી;
કો' દીન બેસી પાસમાં, માતા ચુંબન કરતો હતી;
જો હું રિસાવું કોઇ દી', કલપાંત માતા તવ કરે;
જો હોય કો ઉપાધી તો, માતા અરે ! મા'રી હરે.

૨

સુખે રહી સંસારમાં, રમતી સખી ! સાથે જઇ,
કંકાસ કો' દી' નવ કરે, નવ માતને પીકું સહી;
મા'રા અહા ! સુભગુણ પેખી, માત મમ હરખાયરે !
જાવું સખી સાથે કદી, તો જેજ મન ગભરાયરે !

૩

તેવી રીતે રે ! સુખમાં, કૈ' દીન તો ચાલી ગયા;
પણ પૂર્વના યોગો વડે, દીન દુઃખના પાસે થયા.
કે જન્મ ફેરા ગામમાં, કાલેરો રે ! ઉત્પન્ન થયો.
પામે મરણ અતિ માણસો, ને ફેર વર્તી તો રહ્યો.
તેવે અરે ! મમ માતને કો'લેરો રે ! લાગુ થયો;
કૈં કર્મ સંયોગે કરી, પ્રતિદીન તો વધતો ગયો;

૪

ડૉક્ટર અને વૈદો તણી, કૈ કૈ દવાઓ વાપરી,
સાર થવા મમ તાતજી, પ્રતિદીન મે'નત તો કરી. ૫

સ્હામું ન જોતાં ખર્ચના, ઔષધ અતીસે તો કર્યું,
પણુ સર્વ જનમાં એકતું, રે ! પુન્ય પાછું ના કર્યું;
અતિસય ઇલાજો યોજતાં, એ દર્દ તો વધતું જતું,
મમ માત કેરૂં કષ્ટ પે'ખી, આંસુ મમ વહેતું હતું. ૬

રહીને દિવસ ત્રણ મંદગી, પછી પ્રાણુ તો સ્વર્ગે ગયો,
તે કષ્ટના પરતાપથી, સાગર સુખોનો વહો ગયો;
મમ માતના સ્વર્ગે ગયે, ધર કામ સૌ શીરે પડ્યું,
ઓ ? ઇષ્ટ કેવા ભવ તણું, આ પાપ આવીને નડ્યું. ૭

ધરકાજ નારે ! આવડે, રસોઇ પણ સાધે નાહું,
અકળાજીં હું ધરમાં સદા, રે ! એક ચાક ચઢે નાહું;
પણુ ઇષ્ટની કરુણા વડે, નિરાંત એક વાતે હતી,
પાડોશમાં એક પુત્રી 'તી, તે જોઇ વિશ્રાંતિ થતી ! ૮

મારા થકી મોટી હતી, બે વર્ષની એ બાળરે !
શાંતિ સ્વભાવી, દીન વચની, કષ્ટમાં સુખકાર રે !
રહે સુખમાંજ સદાય તે, કંકાસ કો'દી' નવ કરે,
ધર કામ સંભાળી સદા, પતિ આપદા ને તો હરે. ૯

તેના હૃદયના ગુણુ પેખી, હર્ષમાં ઉભરાઉં હું,
નવ થાય કો' દી' ભેટ તો, મનમાં અતી મુંઝાઉં હું;
ગુણીઅલ ધણેરી તે હતી, ધર કાજ મુને ખતાવતી,
જો કામ કો' નવ આવડે, તો તે બિચારો પતાવતી, ૧૦

સારી શિખામણુ દે સદા, ને બેનના સમ રાખતી',
 ચેખી અહા ! નિશ દીન તેને, કષ્ટ મમ વિસરી જતી',
 લણુવા જઈ નિશદીન હું, રે ! પ્રેમથી નિશાળમાં,
 તેમ સુખે દીન નિરગમું, રહોને સદા સંસારમાં. ૧૧

આવે રજા જ્યારે મુને, તે દીન સખી સાથે રહું,
 ચાતો કંઈ વિનોદની, અહા ! વા'લ આણીને બહુ;
 કે' દીન બેસી પાસમાં, સાંઈ ભરત શિખવા જતી',
 બગડે કદી મમ હાથથી, તો સ્નેહથી સુધરાવતી. ૧૨

તેમ સખીની સાથે રહી,
 દિવસ કૈ નિરગમીયા સહી;
 વર્ષ તેરની ઉમ્મર થઈ,
 મમ પિતાને શીકર રહી. ૧૩

તવ તાતે ક્યો વિચાર,
 થૈ લાયક પરણાવા બાળ;
 તેમ વિચારી મનની માંય,
 ગયા કુટુંબ વસે છે ત્યાંય ૧૪

કુટુંબ ફેરી પાસે જઈ,
 વિસ્તારીને વાતજ કહી;
 થૈ લાયક પરણાવા બાળ,
 કહો કેમ તેણા વિચાર. ૧૫

‘સુણી કુટુંબે મુખથી વાત,
 કહી કુરસ્તા ફેરી ધાત;

‘આપે રૂપછઆ જે જન,
તેહની સાથે કરો લગન’.

૧૬

સુણી તેમ કુટુંબો પાસ,
ઉપજ્યો મમ પિતાને ત્રાસ;
‘દ્રવ્ય પુત્રીનું લેવું નહિ,
લલે સુખ સૌ જાએ સહી’.

૧૭

તેમ પિતાએ કીધું બહુ,
સમજવા કુટુંબો સહુ;
પણ કુટુંબો માને નહિ,
ગોંડા સમ ગણી કાઢ્યો સહી.

૧૮

દીધો ઠપકા અપરંમ પાર,
શું ? સુજયું તુંજને રે ! સાર;
શું ? કરે છે સૌ જ્ઞાતિ જન,
તે તું વિચારી જો મન.

૧૯

જ્ઞાતિ રીત તો કરવી પડે,
લલે કષ્ટ કન્યાને નડે;
નથી તેટલા મોટા તમો,
કે કન્યા દ્રવ્ય નવ જમો.

૨૦

માટે વિચારી આ સાર,
કરો બાળનું વેવધ સાર;
એજ વિચાર કહું છું ખરો,
વિપ્ર પાઠવા સગવડ કરો.

૨૧

કહ્યું વિપ્રને જાવો તમે, પાસે તથાપરે ! ગામમાં,
 માની કહ્યું માફ અરે ! કરશે ન ખામી કામમાં;
 જઈ ગામમાં પુછજો તમે, આપે રૂપચંદ્રા જે વધુ,
 તે સાથ વેવધસાર કરજો, કૌ' ખરે સધળું સધું. ૨૨

x x x x
 તેવું કહી શેઠે પછી, વિપ્ર કીધો વિદાયરે,
 તે વાત રાખી જ્ઞાનમાં, વિપ્ર તે ગામે જાયરે,
 સંખ્યા સમય અવલોકતાં પો'ચી ગયો તે ગામરે,
 એક શ્રેષ્ઠ સૌથી સેઠ' તા, ત્યાં જઈ કીધો મુકામરે. ૨૩

ભોજન કર્યુંને રાત્ર થઈ, તવ વાત વિપ્રે તો કહી,
 યજમાન મમની પુત્રીનો, આવ્યો વિવા' કરવા સહી;
 જો હોય કો આ નમ્રમાં, લાયક રૂપચંદ્રા આપવા,
 તો તે બતાવો સેઠજી, જમાત્ર કરીને સ્થાપવા; ૨૪

સમજી તમે છો સેઠજી, લેજો વિનંતી જ્ઞાનમાં,
 જો હોય કો કૃપા કરી, મુજને કરો રે ? જનમાં;
 આ કામ માફ આઢલું, પ્રેમે કરી સ્વીકારજો,
 યજમાન મમ છે તેહ કરા, દુઃખને વીદારજો. ૨૫

સુણી બીના સેઠે કહ્યું, વૃદ્ધ વણીક છે એકરે,
 કરવું અરે ! છે લગ્ન તેને, પુછો જઈ તેના ઘરે;
 તેવું સુણી મુખ સેઠના, વિપ્ર ગયો તેના ઘરે,
 સૌ વાત કહીને પુછીયો, રે ! પ્રશ્ન પૈસાનો ખરે. ૨૬

સુણી વાત સેઠે વિપ્રની, આનંદ થઈજ અપારરે : !
 ને કોલ કીધો આપવા, રૂપચંદ્રા પાંચ હજારરે ?

તવ વિમ્ર વેવઘસારને, તે સાથ નક્કી તો કર્યો,
ખીજે દિવસ ઉઠી સવારે, ગામ બણી પાછો વળ્યો. ૨૭

આવી અહા ! નીજ ગામમાં, યજમાનના ઘેરે જઈ,
રે ? વાત વેવઘસારની, વિસ્તારીને સઘળી કહી;
સુણી વાત ચાલ્યા શેઠજી, ત્યાંથી કુટુંબની પાસરે ?
વિચાર કીધો લગ્નનો, જઈ જુજ દીનમાં ખાસરે, ૨૮

x x x x
સૌ ગામમાં પસરી અરે, તે વાત વેવઘસાળની,
સુણી સોઝાતુર સૌ થયાં, આવે દયા તે બાળની;
કન્યા કનકની પૂતળી છે, પણ પિતા નિરદય અરે !
કે દ્રવ્યમાં લોભાઈને, નાંખે કુવે બાળા ખરે ! ૨૯

રે ! વૃદ્ધ સાથે લગ્ન કરવા, સૌ કીધો વિચારરે !
બાળા ખરે ! ભોળી તણો, રે ! વ્યર્થ થ્યો સંસારરે !
ગોવીંદ ગરૂડા ગામી ઓ, પેખી આ મન માંડે અરે !
ગભરાય છે દીલમાં અતી, નિર્દોષ દંડાએ ખરે' !

* * * * *
કુટુંબના કહેવા થકી, રે ! મમ પિતાએ પ્રેમથી,
તે વૃદ્ધની સાથે કર્યું, મમ લગન વાંચક ? નેમથી;
અતિસય પિતાને વિનંતી, રે વાંલ આણી મેં કરી,
પણ કુટુંબ ફેરા કલેસથી, નવ વિનતી કાને ધરી. ૩૧

ભોળા હતા મમ તાત રે ! સમજે નહિ બે એકરે !
કુટુંબ આગળ તેમનો, ચાંલે નહિ કંઈ નેકરે !
કુટુંબ ફેરી હા થવાથી, તેમની પણ હા અરે !
કુટુંબ ફેરી ના થવાથી, તેમની પણ ના અરે ! ૩૨

આ છે ખરું કે ખોટું તેનું, જ્ઞાન કાન ધરે ના,
કુટુંબના કહેવા થકી, વરતે સહુ નિસદીન સહી;
કુટુંબ કે' પડો કુંપમાં, તો પણ બને ખુશી અરે !
જાણે નહિં પણ તેટલું, મમ પ્રાણ જાણે તો ખરે.

૩૩

કે તે બતાવી ઉલટું, રે ! સૌ જનાં અળગાં જાણે,
પરિણામનાં માઠાં ફળો, રે ! રે ! સિરે મારે થસે;
હાથે કરો પડી કુપમાં. પાછળ કરે ! અફસોસ રે !
તેમાં અહા ! બીજા તણો, દીસે ખરો સો ? દોષરે !

૩૪

x x x x x
તે વાત વાંચક ? તેટલેથી, હા ! અરે ! બાકી રહી,
રે ? કષ્ટની કથની હવે, બાળા તણી કહુ છું સહી;

x x x x x
આવી હવે તે સાસરે, પણ મોટું ઘરમાં કે નહિ,
ઘર કામ સૌ સંભાળવા, તેની મતી આલે નહિ,
ઘરમાં વળી પતિ વૃદ્ધ પેખી, અંતરે મુંઝાયરે !

૩૫

એ દુઃખ દેખીને હૃદયમાં, રે અતો અકળાયરે !
સારો દિવસ હું હું કરે, બાહાર જાણે નવ જરી,
દેખી સુતો તેને અરે ! અંતર રટે નિસદીન હરી.

૩૬

જાણે કદી સખી ? સાથમાં, તો હાંસી તેની સૌ કરે,
આ દુઃખ દેખીને અહા, અંતર સદા તેનું બળે;
સહયર રહે છે સુખમાં, એ દુઃખમાં દીન નિરગમે,
હે ધસ તમને કાં ? ગમે, કે નિસદીન દુઃખમાં રમે.

૩૭

તેમ દીન દુઃખમાં વૈ' જાય,
પણ સુખ સ્વપ્ને નવ દેખાય;

દેખી સધયર કેડે સુખ,
બાળાને ઉપજે છે દુઃખ. ૩૮

કેં પતિ સાથ વિનોદો કરે,
પતિ આપદાને કેં હરે;
પાળે પતિવ્રત કુશળ ખેમ,
રાખીને નિસદ્દીનનો નેમ. ૩૯

નડે નહિ ઉપાધીજ કાચ,
જેનો સ્વામી સદગુણ હોય;
મળે પતિ પોતાની જોડ,
સૌ મનના તો પૂરે કોડ. ૪૦

જેનો સ્વામી અકલ હીન,
તેના દુઃખમાં જાએ દીન;
જેને મળ સદગુણ ભરથાર,
વહે દીન તેના સુખકાર. ૪૧

તે બાળા કેરો સ્વામીન,
હતો વૃદ્ધ પણ અકલ હીન;
નવ દીસે તેમાં ગુણ કંઈ,
(જેથી) દુખે બાળા દુઃખની મહીં; ૪૨

x x x x x

વધતા ગયા પ્રતિદીન રોગો, ખાંસી પણ વધતી ગઈ,
અતિ તાવ આવે આકળો, જેથી સકળ સુધી ગઈ;
રોગોતણા અપવાદથી, ઉત્પન્ન થયો ત્રિદોશ્વરે !
તે કષ્ટ પેખીને મુને, અંતરે ઉપજ્યો રોશ્વરે ! ૪૩

- ડૉક્ટર અને વૈદોતણું, ઔષધ કંઈ ક્યાંથી ? અરે !
કારણ કહું પતિ પાસ તો, કાઢી નહોતી રે ! ખરે !
તે કળ્પ પેખીને હૃદયમાં, રે ! અતિશે હું ડરું,
અંતર બળે અતિ માલ્લરું, પણ નાઇલાજે શું કંઈ ? ૪૪
- આખર જતાં મમ લગ્નના, દાગોના પાસે જે હતા,
' સંકટ સમય આવે ન કામે, ત્યારે તે સા કામના ; ? '
તે ધારી મેં પાડોશીને, વે'ચાણુ સાડ મોકલ્યા,
વેચાણુ જઈ ચવટે કીધું, છસેં રૂપિઆ તવ મલ્યા. ૪૫
- જ્યારે મલ્યા જ્યાં રૂપિઆ, તવ કામ સરવે ઉકલ્યું,
ઔષધ કરાવા માટ મેં, ડૉક્ટર કને તેડું કર્યું;
તેડું કરેથી આવોયા, ડૉક્ટર અહા ! મારે ધરે,
નાડી તપાસીને અરે ! વિચાર કીધો મન ખરે ! ૪૬
- મમ વૃદ્ધ પતિની પાસમાં, પાડોશી બેઠા જે હતા,
તે ડૉક્ટરે પાડોશીને, રોગોતણું સૌ કહી કથા;
વાધ્યો છે અતીશે ગણો, ત્રિદોષ ફેરો રોગરે,
જેથી કહું દરદી અહા ! બચવા નથી સંયોગરે, ૪૭
- ઔષધ બલે લ્યો માલ્લરું, તેમાં મના મારી નથી,
ઉપાય કોડ બલે કરો, પણ આસ બચવાની નથી;
આવી કથા ડૉક્ટર મુખેથી, મેં અરેરે ! ! સાંભળી,
નીરાશ દીલમાં હું થઈ, ને રે ! હૃદય આવ્યું ભરી. ૪૮
- આંસુ ભરાયાં આંખમાં, ગભરાઈ દીલમાં હું ગઈ,
પામી અતીશય ત્રાસને, ઉપજી રીકર મનની મહી;
થાશે ગતી શી ! માલ્લરી, કરો કૃપા હે ! ઇશ્વરે !
લેજો હરિ પતિ આપદા, કહું છું નમાવી શીશ્વરે ! ૪૯

કાલાવાલા કીધા તેમ,
 ટળે કેમ વિધીનો નેમ;
 લખ્યું લલાટે બનતું જાય,
 મીથ્યા બ્રહ્મથી નવ થાય. ૫૦

‘ માણસ મુમત્ત આણે મંન,
 પણ તુટે નહિં તેથી ત્રણ; ’
 તેમ દીન તે વીતી ગયો,
 શશીતણો ઉદય તો થયો. ૫૧

રાત પડી વાઝ્યા જ્યાં બાર,
 સહુજ સુતું થયું સુનકાર;
 કન્યા બેઠી’તી તે પાસ,
 રૂંધાયો ડોસાનો શ્વાસ. ૫૨

દેખી કન્યા પામી ત્રાસ,
 ઉઠી ગઈ પાડોશી પાસ;
 નિંદ્રાવશ થા’તારે ! સહુ,
 જઈ ત્યાં પાડી બૂમો બહુ. ૫૩

તવ પાડોશી જાગી ઉઠ્યા,
 સમાચાર પુત્રીને પુછ્યા;
 જોઈ પુત્રી ત્યાં શોકાતુર,
 દીકું નવ મુખ ફેર નુર. ૫૪

તવ આવ્યા સૌ પુત્રી ઘેર,
 ડોસાની જોઈ ત્યાં પેર;

કા' નાડી જોવાને ખાસ,
 કા' લાગ્યા જોવાને શ્વાસ. ૫૫
 કાધી સૌએ તેમ તપાસ,
 ગયો સ્વર્ગ ડોસાનો શ્વાસ;
 'હે ! દૈવ આ તેં શું કર્યું,'
 રો' પોકાણુ થઇ ત્યાં શર. ૫૬

ડોસો મરણુ પામ્યા સુણી, સૌ લોક શોકાતુર થયું,
 બાળા બિચારીરે ! તણું, અહા સુખ સરવે તો ગયું;
 કા' જન કહે હે ! ઇશ, આવું કાં ! અરેરે ! ! તેં કર્યું,
 બાળાતણું સૌભાગ્ય જે, તે કાં ! અરેરે ! ! તેં હર્યું. ૫૭
 બાળા બિચારી બાળપણુમાં, રે ! અહા ! વિધવા કરી,
 આ ભવ હવે તેનો ખરે ! કરી કેમ જાસે તો હરી ?
 કા' જન કહે તેમાં અરે ! શું ? તો કરે રે ! ઇશરે !
 હાથે કરી પાસાણુ સાથે, રે ! કુટયું તું શિશરે ! ૫૮
 હાથે કરીને સિશ કુટી, રક્ત જ્યારેજ નીકળે,
 તવ વાંક હરિનો તો કહો, પણ ત્યાં હાર તો શું ? કરે:
 દેખ્યા છતાં પડો કુંપમાં, પાછલ કરો અફસોસરે !
 તેમાં જગત કર્તા તણો, દીસે કહો શો દોષરે ? ૫૯
 જેવું લણુ તેવું મળે, એ વાત નિશ્ચય છે ખરે !
 વાવો તમે બાવળ પછી, આંખો કહો ક્યાંથી ફરે ?
 તેવી રિતે કન્યા તણા, પિતાએ જાણી જોઇને,
 બાળા વળાવી વૃદ્ધને, રે ! દ્રવ્ય સાથે મોહીને. ૬૦

પાછળ પછી સૌભાગ્ય જોવા, દ્રુપદીર્થો જો ચાલતે,
હાથે કરેલું ઉલટું, ક્યાંથી પછી નિરખાય તે;
હાથે કરી જોયું હતું, રે ! શુ ? હતું આ બાઈમાં,
કહોને પછી કાં ન પડે, સંસાર ફેરી ખાઈમાં,

૬૧

× × × × ×

ડોસા તણા ગએ પ્રાણુ સ્વર્ગે, સૌ જનો ભેગા થઈ,
સમસાન ભણી લેઈ જવા, તતપર થવા લાગ્યા સહી;
લાવો શ્રીકૃષ્ણ ને કફન તો, ખાંધી ડોસાને ગાટડી,
ચારે જનો ઉઠી તહાં, ખાંધે ઉપાડી ઠાઠડી.

૬૨

લઈ ઠાઠડી ડોસા તણી, ચાલ્યા સ્મસાન ભણી સહુ,
સ્નેહો સગાં વિલાપ કરતાં, રે ! અરે ! અતિસે બહુરે;
તે ગામને છોડી દઈ, જલ્દી સ્મસાનની વાટડી,
થોડી વખતમાં સહુ જનો, પો'ંચ્યા લઈ ત્યાં ઠાઠડી.

૬૩

સહુ જન મળીને કાષ્ટ કીધાં, એકઠાં સરિતા તિરે,
રે ! રે ! ઉચ્ચારે મુખ સૌ, રામ નામ ધીરે ધીરે;
ડોસો સુવાડ્યા ચેહમાં, ખડકી ચોંતાને સહુ જને,
કરવા પછી દા' અંગીનો, ઉઠી ગયા ચોંતા કને.

૬૪

પછી દાહ અગ્નિનો કરી, ઉઠ્યા સહુ જન તો મળી,
સરિતા કિનારે આવીને, એઠા સલા ત્યાં તો બળી;
વાતો કરે કૈ' કૈ' જનો, મારે ગપાટા કૈ અરે !
પણુ આ બન્યો પરિણામ, તેની વાત કોઈ નવ કરે.

૬૫

પણ સુઘ તેમાં એક 'તો, તેની હતી રે ! સુમતી,
તેને કહ્યું ઓ બાધ, સુણો બાળ ફેરી વિનતી;
આપણુ તણી રે ! શાંતિમાં, આ અધમ રોત તો એક છે.
કન્યા વિક્રયના ફળ તણા, આવા ધણારે ! લેખ છે. ૬૬

માટે તમે અટકાવવા, ઉપાય જલ્દી આદરો,
અટકે થતારે ! બાળ લગ્નો, તેવું તે જલ્દી કરો;
જેથી જુરા પરિણામના, માડાં ફળો રે ! નવ મળે,
થાએ સુધારો શાંતિમાં, જેથી અદા ! નિશ્ચે ખરે ! ૬૭

માટે વિચારીને સહુ, ધ્યાને લઈ મમ વિનતી,
મોરખીઓ શાંતિતણા, આ વાત અટકાવો થતી;
જે વાત મુખે મેં કહી, તે રાખજોરે ! ધ્યાનમાં,
આ બાળની હો વિનતી, સૌ રાખજોરે ! જનમાં. ૬૮

વદાં તેટલું પછી બાળ બેઠો, બંધ કીધી વાતરે !
પણ સાંભળી તે એકને, મનમાં થયો ઉતપાતરે !
કારણ વિક્રય કન્યાતણા, તેને અતિ કીધા હતા,
કરતો દલાલી તે સદા, સૌ પાસ તેની તો જતા. ૬૯

કરી ક્રોધ બોલ્યો મુખથી, તે બાળના સામું અરે !
અ'પણુ કરીશ જાણુ નહિ, લેજે કહ્યું માની ખરે !
ડાહ્યો અરે ! તું એકલો, શું સૌ જનો ગાંડા હશે,
વિચારી જોને મુરખા, રે શ્વાન પેઠે શું બસે ? ૭૦

આજ તો બોલી ગયો, પણ તું હવેથી વિચારજે,
હું તો કહું છું રે ! ખરું, તુજ શાણપણને આજજે,
આ રીત જે વિક્રયતણી, ઉત્તમ ગણી છે જ્ઞાતિમાં,
વિક્રયનાજોરે ! ગણાએ, ઉંચ સઘળી જાતિમાં. ૭૧

તે કર્મથી શું ? લાભ છે, જેરે ! કમાવું ના પડે,
પૈસો મળે ફાગટતણા; જેથી ઉપાધી ના નડે;
માટે અરે ! ઓ લાઇ મમ, કર તેતણારે ! ખ્યાલને,
વિચાર મુજને જે કહ્યો, તેને અરે ! તું ખારને. ૭૨

* * * *

આજક બિચારો શું કરે ? માથું કુટે તેથી ભલે,
કારણ કહું તે એકલો, તેના મતે કો નવ મલે;
તોએ કરી ગણી વિનતી, પણ ધ્યાન કોએ નવ ધરી,
આખર બિચારો આજ બેડો, એકલો ત્યાં તો ઠરી. ૭૩

x x x x

નાહી સરિતામાં સહુ, રે ! ગામ ભણી પાછા વળ્યા,
તે વૃદ્ધના ઘેરે જઇ, વિખરાઇ સૌ જન તો ગયા;
આજા રહી પણ એકલી, બિચારી નીજના ઘેરરે,
સંભાળ કોઇ નવ જુવે, કે 'શી ? હશેરે ! પેરરે ! ૭૪

માતા પિતા કુટુંબ સહુ, તે તો રહ્યા નીજના ઘરે,
પણ કોઇ લાવ્યું ના દયા, તે રંક આજાના પરે;
આજા બિચારી સું કરે ? રે ! પાસ કાઢી નવ મળે,
જેથી અરે ! તે નીજનું, રે ! પેટ ક્યાંથી તો ભરે. ૭૫

પણ તે સખીના પાસથી, જે બરતકામ શીખી હતી,
જેથી બરીને બરતને, ગૃહરાજ્યને નીલાવતી;
તેમજ બિચારી એકલીરે ! નીજ મંદીરે રહી,
તેમ સુખ દુઃખમાં દોવસરે, નિરગમ્યા સઘળા સહી. ૭૬

આળાતણારે ! કષ્ટની, કથની પુરણુ થઇ તો અરે !
રહો વર્ષ દશ વિધવાપણું, તે બાળ ગઇ પ્રભુના ઘરે !
મમ પ્રેમની કથની કહી, પણ તે હજી બાકી રહી,
આળાતણા પિતાતણી, પાછળ દશારે ! શી થઇ ! ૭૭

કન્યા વિક્રયના પરતાપ,
દુઃખ પામ્યા બાળાના બાપ;
લક્ષ્મી સહુનો નાસજ થયો,
સુખ સાગર તેનો વહો ગયો. ૭૮

મે'નત લોઢાની તો કરે,
હિર જેથી તે તો બરે;
અતિ મંદગી સેવી અરે !
ગયા સ્વર્ગ જીજ દીનમાં ખરે ? ૭૯

* * *

* * *

તેવાં ફળ પામ્યાં તે સહી,
વાત વિક્રય તણી મેં કહી. ૮૦

બાળ લગ્નથી થતા ફાયદા.

—ગઝલ—

બને સુદેશની પડતી, તને એ બાળ લગ્નને; બને
 થવાને હીંદની ચઢતી, તને એ બાળ લગ્નને. બને
 અરે ! એ બાળ લગ્નથી, બળી બેઠું જ જળ સૌનું; બને
 ગુમાવી નુરને બેઠા, લગ્નને દુઃખ સા લવનું. બને
 બન્યા કે બાયલા જેવા, વલી કે હીજડા તેવા; બને
 અરે ! આ આર્ય ભૂમીમાં, રીવાજો એ બૂરા કેવા બને
 યુવતી બાળ લગ્નથી, ધરે છે ગર્ભને તેતી; બને
 અનિતી ફળ પડી આવે, અરેરે ! ! રે ! જોયાં મેં તો. બને
 મળે કાં બાળ જન્મીને, જીવે તો થાય તે રોગી; બને
 ગળે કાં તો ગરલ તેનો, બને આયુષ્ય કમ ભોગી. બને
 રૂઢી એ જોઈને આર્યો, પડે ના ! ના ! તમો વળગી; બને
 વિચારી દીલમાં વાતો, કરી દો તેહને અળગી. બને
 અહા ! કે દેશ એવા છે, નથી જ્યાં રહીયો એવી; બને
 પ્રજા તેની તમે જીવો, સુખી બાહદુર છે કેવી. બને
 ધરો જો ચિત્તથી આ'વા, તમો સુદેશની ચઢતી; બને
 તને આ રીત ખૂરીને, રહે ઉપાધીઓ નડતી. બને
 બને બળવાન નિરોગી, રહે જોઈ પ્રજા સુખે; બને
 ધરો આ સીખ અંતરમાં, કથી જો જંગલે મૂખે. બને
 લેખક.

મંગળ ડી. શાહ.

પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું:-

શા. મંગલદાસ દામોદરદાસની)
 દુકાને પહોંચે.
 મુ. ખરવાઇ, - પો. બદલાપુર. {
 જ. આઇ. પી. રેલ્વે.

શા. સોમચંદ જીવાદાસ,
 મુ. નેરલ,
 પો. નેરલ—તા. કરજત.

ફક્ત સાડાચાર આનાની ટીકીટ મોકલવાથી ઘેર બેઠાં પહોંચાડવામાં આવશે.

‘ શ્રી બ્રહ્માણી સ્તવન ’

સુંદર અને રસીક કાવ્યોથી વિભુસીત ફક્ત થોડીજ નકલો સીલી-
 કમાં છે માટે આજેજ દોઢ આનાની ટીકીટ બીડી ઘેર બેઠાં મંગાવી લો.

શરનામું:—મંગલદાસ દામોદરદાસ શાહ,
 મુ. આંબલીઆરા, ભાથીજના.
 (ગુજરાત) એ. પી. રેલ્વે.

લખો

આજેજ

લખો.

મંગલ પુષ્પ.

જે રસમય કાવ્યોથી ભરપુર:—આ પુસ્તક અમારા તરફથી
 થોડા સમયમાં છપાઇ બહાર પડશે. તો તેના અગાઉથી આહક થઇ
 નામ નોંધાવશો. અગાઉ આહક થનારનાં નામ મજકુર પુસ્તકમાં
 છપાવવામાં આવશે. કીંમત રૂ. ૦—૪—૦, પોસ્ટ ખર્ચ જુદું.

લખો:—

લેખકને [પૃષ્ઠ પાંદેલે જુવો.]

